

УДК 330 : 658

ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ВІТЧИЗНЯНОЇ НЕКОМЕРЦІЙНОЇ СФЕРИ

Т. Борисова

*Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
46001, м. Тернопіль, вул. Руська, 56*

Стаття присвячена дослідженню стану вітчизняного приватного неприбуткового сектору, виявленню та узагальненню тенденцій змін, визначенню перспектив розвитку некомерційних підприємств та організацій України. Виявлені тенденції кількісного зростання приватного неприбуткового сектору України, скорочення фінансових та трудових ресурсів, поступового зростання рівня довіри, тривалого незадовільного рівня якості послуг.

Ключові слова: приватний неприбутковий сектор, неприбуткова організація, громадянське суспільство, некомерційний маркетинг, волонтерство.

Об'єктивна необхідність дослідження проблем та тенденцій некомерційної сфери обумовлена вагомістю внеску його суб'єктів у соціальний, екологічний та економічний розвиток держави. Головними обставинами в розвитку некомерційної сфери України виступає поєднання, з одного боку, цілей забезпечення вирішення соціальних проблем населення, розвитку демократичної моделі управління, вирішення екологічних проблем, створення інфраструктури для вирішення економічних питань, які не в змозі чи неефективно вирішує держава та приватний сектор, з іншого боку, адаптація до умов некомерційного ринку на засадах імплементації позитивного досвіду комерційних підприємств використання ринкових методів управління підприємством та адаптації. На жаль, економічний аспект діяльності некомерційних підприємств України порівняно із суб'єктами некомерційного сектору розвинених країн залишається нереалізованим, але пошук шляхів використання ринкових методів і цінностей суб'єктами некомерційної сфери для досягнення їх цілей є перспективним напрямом дослідження.

Значний внесок у розвиток теоретичних аспектів діяльності некомерційних організацій в економіці здійснили зарубіжні вчені, які створили низку теорій причин існування некомерційних організацій (зокрема, теорію «суспільного блага», теорію «недоліків ринку», теорію «субсидій», теорію «контролю споживача», теорію «соціального походження» та інші), досліджували історію розвитку та становлення некомерційних організацій (НКО), висвітлили теоретичні підходи до управління НКО. Значний вклад у розвиток методології дослідження проблем підприємств некомерційної сфери внесли такі закордонні вчені, як Р. Бунєєва, Б. Вейсброд, К. Арроу, Д. Еспрін-Андерсен, Д. Мур, А. Бен-Нер, Ю. Фам, М. Дженсен та інші. Дослідженню стану формування громадянського суспільства в Україні загалом та розвитку окремих його інститутів, включаючи НКО, зокрема, присвячені праці таких

вітчизняних учених, як О. Гараня, А. Карася, А. Колодій, В. Полохало, С. Рябова та інших. Емпіричні дослідження стану, динаміки, умов розвитку вітчизняних неурядових організацій досить глибоко та ґрунтовно здійснені як за ініціативи самих вітчизняних громадських організацій, так і відомими міжнародними організаціями при формуванні різноманітних рейтингів.

Мета і завдання дослідження полягають у виявленні змін у приватному неприбутковому секторі, дослідженні та узагальненні тенденцій, визначенні перспектив розвитку некомерційних підприємств та організацій України на засадах творчої імплементації світового досвіду. Досягнення поставленої мети обумовило вирішення низки завдань:

дослідити сучасні трактування поняття «некомерційна організація»;

на основі аналізу статистичних даних та аналітичних досліджень виявити проблеми та тенденції у діяльності некомерційних підприємств та організацій;

виявити на підставі цього аналізу пріоритетні напрями розвитку суб'єктів вітчизняної некомерційної сфери.

У більшості вітчизняних і зарубіжних наукових праць, законодавстві, зокрема Казахстану, Російської Федерації та інших країн використовується термін «некомерційна організація». Некомерційна організація – юридична особа, для якої отримання прибутку та його розподіл між засновниками не ставиться за основну мету, одержуваний прибуток використовується для саморозвитку, досягнення статутних цілей організації [2, с. 12]. У США послуговуються терміном «неприбуткова організація» – це організація, яка не розподіляє надлишкові кошти серед її власників або акціонерів, але використовує прибуток для досягнення цілей. Більшість неприбуткових організацій звільнені від податків [30]. У Великій Британії вживається термін «неприбуткові установи, що обслуговують домогосподарства», куди належать такі інституції, як добродійні організації, університети, церкви, профспілки, клуби [23]. Класифікація стандартних економічних секторів Австралії виокремлює неприбуткові інституції як юридичну особу, яка створюється з метою виробництва товарів і послуг, не уповноважена бути джерелом прибутку, доходу або іншої фінансової вигоди для органів, які заснували, управляють або фінансують цю юридичну особу [27].

Аналіз чинних нормативно-правових документів виявив відсутність однозначності та єдності у трактуванні неприбуткових чи некомерційних інституцій в Україні. У законодавстві України вживаються терміни «неприбуткове підприємство», «неприбуткова установа» та «неприбуткова організація» для позначення підприємств, установ та організацій, основною метою діяльності яких є не одержання прибутку, а провадження благодійної діяльності та меценатства та іншої діяльності, передбаченої законодавством [3].

В проекті Закону України «Про непідприємницькі організації» під непідприємницькою організацією розуміється юридична особа, метою діяльності якої не є отримання прибутку для його наступного розподілу між учасниками цієї організації. Згідно Податкового кодексу України неприбуткові підприємства, установи та організації – підприємства, установи та організації, основною метою діяльності яких є не одержання прибутку, а провадження благодійної діяльності та меценатства й іншої діяльності, передбаченої законодавством [18]. Згідно локального класифікатора секторів діяльності приватний неприбутковий сектор – приватні організації, що не мають на меті одержання прибутку, крім організацій, які належать до державного сектору та які більше ніж наполовину фінансує держава [12]. Присвоєння установам

та організаціям ознаки неприбутковості здійснюють відповідно до структури ознаки [13], визначеної Положенням про Реєстр неприбуткових установ та організацій, куди включені організації, які належать до державного сектору. Відповідно до Класифікації інституційних секторів економіки України державні установи та організації, які контролюються і в основному фінансуються органами державного управління, є неринковими некомерційними організаціями і включаються до сектору загального державного управління. Узагальнення вищевикладеного свідчить про відсутність однозначності та єдності в трактуванні у вітчизняному законодавстві таких понять, як «неприбуткова організація», «некомерційна організація» та «непідприємницька організація». Така ситуація негативно відбивається на достовірності та повноті відображення показників діяльності суб'єктів некомерційної сфери у вітчизняній статистиці. Як зазначають експерти, в державній статистиці України не існує чіткого зв'язку між неприбутковим статусом організації з точки зору її включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій, та її належністю до інституційного сектору економіки [1]. Експерти вважають перспективним запровадження в Україні Міжнародної класифікації неприбуткових організацій ООН, згідно якої організації поділяються на 12 груп [24]: культура і дозвілля; освіта та дослідження; охорона здоров'я; соціальні послуги; природне довкілля; розвиток і житло; право, адвокати, політика; благодійні інститути і розвиток волонтерства; міжнародна діяльність; релігія; підприємницькі і професійні організації, професійні спілки; неklasифіковані.

Динаміку розвитку інститутів громадянського суспільства можна прослідкувати через зміну індексів сталості відповідно до рейтингів міжнародних організацій Агентства США з міжнародного розвитку [29] та Freedom House «Nations in Transit». За оцінками Агентства США з міжнародного розвитку індекс сталості громадянського суспільства України в 2012 році склав 3,4 бали (оцінка здійснюється за шкалою від 7 балів – «найгірша», до одного бала – «найкраща», поріг консолідації складає 3 бали). Аналіз компонентів індексу сталості громадянського суспільства України дозволяє зробити наступні висновки: по-перше, динаміка усіх складових (окрім фінансової життєздатності) протягом останніх років є позитивною, за переважною більшістю компонентів сталості громадянське суспільство наближене до консолідованого, проте поріг консолідації (3 бали) перетнуто лише за компонентом «Громадське представництво» (2,5 балів). За збереження існуючої тенденції порогу консолідації індексу сталості громадянського суспільства України було досягнуто у 2018–2019 рр. По-друге, найслабшими компонентами сталості громадянського суспільства є «Фінансова життєздатність» – 4,3 бали (при цьому значення цього показника починаючи із 2008 року щороку погіршується) та «Ставлення з боку громадськості» (3,6). По-третє, якщо проаналізувати зміну компонентів індексу сталості громадянського суспільства з 2004 року, то найбільш динамічно розвинулось «Громадське представництво», «Організаційна спроможність» та «Ставлення з боку громадськості»; найменше змін відбулось у правовому середовищі, з 2003 року без змін залишається оцінка компоненту «Надання послуг», регрес має місце стосовно компоненту «Фінансова життєздатність». За оцінками Freedom House рейтинг громадянського суспільства України порівняно із 2004 роком покращив позиції із 3,75 до 2,75 балів, залишаючись на цьому рівні от уже 7 років поспіль. Отже, громадянське суспільство України характеризується іноземними експертами як таке, що розвивається, не досягло рівня країн розвинутої демократії і може повернутись до менш розвинутого рівня [29].

Характерним є кількісне зростання неприбуткових організацій і в світі, і в Україні. Так, за даними офіційної статистики в Україні [10] на початок 2013 року зареєстровано 74500 громадських організацій, 28852 профспілки та їх об'єднань, 24720 релігійних організацій, 14055 благодійних організацій, 278 творчих спілок, інших професійних організацій, 15018 об'єднань співвласників багатоквартирних будинків та 1426 органів самоорганізації населення. Проте за даними Державного комітету статистики України [5] про результати своєї діяльності за 2011 р. органам державної статистики прозвітувало 23425 центральних органів громадських організацій, що складає 27,2% від загальної кількості центральних органів громадських організацій, легалізованих реєструючими органами (у 2010 році прозвітувало 39,2% від усіх легалізованих центральних органів громадських організацій). У 2012 році кількість центральних органів громадських організацій в Україні, які відвітували про результати своєї діяльності, збільшилась порівняно з 2011 р. на 8% – до 25297, що складає 39,7% від загальної кількості центральних органів громадських організацій, легалізованих органами реєстрації [2]. Як бачимо, тенденції щодо збільшення чи зменшення частки активних підприємств виявити не вдалось, оскільки відсоток підприємств, що прозвітували, щороку різниться за напрямом розвитку. Проте експерти зазначають, що кількість активних неурядових організацій (НУО) як основних суб'єктів приватного неприбуткового сектору є ще меншою за офіційну кількість звітуючих суб'єктів, оскільки більшість формально існуючих неурядових організацій не є активно діючими. Про це також зазначено у [26], за чікими оцінками 65 % формально існуючих НУО не є активними. За оцінками [15, с.15–16] у 2011 році в Україні було не більше 3–4 тисячі активно діючих НУО. Під терміном "активно діюча" автори дослідження мають на увазі організацію, яка відповідає таким критеріям: є офіційно зареєстрованою; працює не менше 2–х років; має успішний досвід виконання не менше 2–х програм чи проектів та відома в регіоні.

Поступове зростання рівня довіри до окремих груп НКО виявляють різні соціологічні дослідження. Так, за даними дослідження Інституту соціології НАН України рівень довіри населення до інститутів громадянського суспільства є низьким (приблизно 15%) [19]. За даними соціологічного дослідження, проведеного компанією GFK у 2011 році, 9% населення готові брати участь у вирішенні хоча б однієї з проблем своєї громади в ролі організатора або активіста, 39% – в ролі простого учасника [9]. Тобто, існує проблема невідповідальності низького рівня залучення громадян при досить високому індивідуальному бажанні громадян долучитися до вирішення конкретних проблем своїх громад [14]. На території нашої держави це підтверджується даними загальнонаціонального опитування населення України. В ході дослідження громадяни назвали різні причини, через які вони не беруть участі у діяльності громадських організацій, проте головна – відчуття власної неспроможності щось змінити (27%). Ще серед причин були вказані: нецікавість до такої діяльності (25%), відсутність часу займатися безоплатною діяльністю (20%), недовіра до громадських організацій (14%). Проте 22% громадян відповіли, що не беруть участі у діяльності громадських організацій, бо не знають, як це реально зробити, ніхто їм цього не пропонував [20].

Про низький рівень довіри населення до громадських організацій [4, с.12] зауважують спеціалісти Центру Разумкова, які відзначають, що середній показник довіри до громадянського суспільства в Україні нижчий, ніж в Албанії чи Грузії. Так, 28,4% громадян України довіряє громадським організаціям, 53,3% опитаних не довіряє. Дослідження Центру Разумкова, проведене у 2013 р., виявило, що 85,2%

респондентів вважають себе не залученими до активної громадської діяльності [21]. Серед причин недовіри вказують обмежене уявлення про специфіку діяльності НКО, оскільки вони переважно не вважаються фаховими, а сприймаються платформою для реалізації політичних амбіцій. За даними дослідження Інституту соціології НАН України [16] індекс довіри громадян України НКО від 2,0 до 2,5 у 2012 році, церкві – 3,3 бали при максимально 5 балів. Загалом, результати дослідження виявили позитивну тенденцію рівня довіри громадян України таким НКО, як релігійні організації, благодійні фонди, громадські асоціації, об'єднання. Негативна тенденція із 2005 року притаманна рівню довіри політичним партіям та профспілкам, що кореспондує системі цінностей українця: цінності, пов'язані зі здоров'ям, сім'єю, дітьми, добробутом домінують у масовій свідомості українців, а цінності, що стосуються суспільно-політичного і громадського життя, займають низькі ранги [9, 16]. Невисокий рівень довіри українців до НКО спричинює і низьку активність споживачів некомерційних продуктів. Згідно [2] загальна кількість членів на обліку громадських організацій, які подали звіти, нараховує 36,3 млн. осіб, з них 7,4 млн. Такі цифри не кореспондують даним загальнонаціонального опитування населення України. Так, в ході дослідження виявилось, що в Україні лише 5% тих, хто бере участь у діяльності громадських організацій [20].

Зростання кількості некомерційних організацій, неефективне використання коштів, що зумовлено невідпрацьованими механізмами перевірки діяльності реципієнтів, корупцією та складністю оцінки результативності програм та послуг через некомерційний характер останніх, нещодавня фінансова криза, котра змусила скоротити витрати на такі програми – основні причини тенденції зменшення фінансової спроможності більшості суб'єктів некомерційної сфери. Разом із тим донори посилюють вимоги до потенційних реципієнтів, щоб останні продемонстрували якісне виконання та результативність програм. У більшості випадків складно виявити взаємозв'язок між наданими послугами та продуктами НКО та їх ціною чи цінністю для споживачів. І це створює проблеми у використанні звичних для комерційних підприємств інструментів оцінювання ефективності інвестицій. За оцінкою експертів, Україна отримує одну з найбільших часток міжнародної допомоги серед країн Східної Європи [6]. Проте протягом останніх трьох років має місце зменшення міжнародної технічної допомоги більш ніж на 6% і ця тенденція збережеться, принаймні, на 2014 рік. Отже, в короткотерміновому періоді є тенденція до зменшення міжнародної допомоги, що спричинить ще інтенсивнішу конкуренцію серед НКО. Дослідження фінансової життєздатності вітчизняних НКО, опубліковане у [4, с.11], підтверджує значну їх залежність від зовнішнього фінансування: 30,5% доходів об'єктів громадянського суспільства є благодійні внески іноземних донорів, 15,1% – благодійні внески підприємств України, частка підтримки з державного чи місцевого бюджетів – 8% (у країнах ЄС – 40–60%). За інформацією із Державної служби статистики [2], з державного бюджету України до громадських організацій надійшло 290,9 млн. грн., членські внески – 533,6 млн. грн., з інших джерел – 619,4 млн. грн. Отже, нестача підтримки з боку держави є відчутною проблемою для розвитку підприємств сфери, що актуалізує питання пошуку шляхів самостійного фінансування.

Якість персоналу є критичним фактором потенціалу організації в забезпеченні фінансування проектів. За даними Міжнародного кадрового порталу HeadHunter Україна [17] хоча загалом ринок праці показує позитивну динаміку за перше півріччя 2013 року, кількість вакансій на ринку праці некомерційних організацій зменшилась

(на 41 % порівняно із аналогічним періодом минулого року). Експерти відзначають таку тенденцію вже протягом останніх 3-х років і пояснюють зниження кількості пропозицій для співробітників громадських організацій (*авт. – і реєстри НКО*) перш за все відсутністю фінансів на утримання персоналу, згортанням діяльності, або заміною найманих працівників волонтерами, обмеженими можливостями підприємств сектору задовольнити кар'єрні амбіції працівників, професіоналізацією організацій, коли важливою є не кількість людей, а якість їх роботи [8]. На жаль, зараз вітчизняні неприбуткові організації в конкуренції з комерційними підприємствами за персонал програють, оскільки на можуть запропонувати краще відшкодування витрачених зусиль часу та зусиль, ніж приватний сектор. Згідно дослідження [15, с. 94], протягом останніх дев'яти років спостерігається зменшення частки НУО, що мають постійний персонал, більше половини досліджуваних НУО працюють із волонтерами, проте характерним є зменшення таких організацій протягом 2001–2011 років. Для прикладу, у США у 2009 році 38% НКО були вимушені звільнити працівників, 50% заморозили або скоротили зарплату, і 23% зменшили виплати працівникам [22]. Така ж ситуація характерна для світового ринку некомерційних послуг, зокрема, П. Манзо вказує на тенденцію відтоку працівників, котрі працювали на керівних посадах, із некомерційної сфери на більш оплачувані комерційні підприємства [25]. Аналогічний спад активності спостерігається і серед добровільних працівників, що підтверджує дослідження, проведене United Nations Volunteers [28]. В дослідженні Світового рейтингу благодійності [31], проведеному в 146 країнах світу, наведено такі світові тенденції щодо волонтерства: середній показник участі громадян у волонтерстві в 2011 р. у порівнянні з 2007 роком знизився. Відсоток громадян, що займаються волонтерською роботою, впав за п'ять років з 21,4% до 18,4%. У 2011 році в порівнянні з 2010 кількість громадян, які виступають як волонтери, в середньому зменшилася як мінімум на 100 мільйонів чоловік. На жаль, державна статистика України не веде жодного обліку чи оцінки волонтерської діяльності. Щодо ситуації з волонтерством в Україні, то джерело [31] наводить такі цифри: 20% українців займалися волонтерською діяльністю, найактивнішою віковою групою були люди 25–34 роки. Таким чином, волонтерство в Україні не є масовим явищем, розвинене слабо, проте набуває рис «контрольованого» [11].

Позитивним у розвитку суб'єктів некомерційної сфери є наявність таких формальних компонентів менеджменту, як система реєстрації документів, система прийняття рішень і залучення членів організації до процесу прийняття рішень, система внутрішнього фінансового контролю, проте як виявило дослідження [15, с.95] відсутній системний підхід до планування і проведення діяльності відповідно розроблених планів, але загалом українські НУО мають середній рівень організаційного розвитку [15, с.9]. Аналогічна ситуація і щодо рівня впровадження маркетингу у діяльність НУО. Емпіричні дослідження ефективності маркетингової діяльності вітчизняних НКО, здійсненого у 2011 р., виявили, що більшість опитаних некомерційних організацій в Україні все ще не використовують маркетингового підходу, який зосереджений на потребах споживачів [7]. За результатами опитування, із 219 досліджених НКО зовсім не займається маркетинговою діяльністю 24%, займається досить активно маркетинговою діяльністю 15%, трохи займається маркетинговою діяльністю 57%, дуже активно маркетинговою діяльністю 4% НКО. При цьому 57% НКО не має чітко визначених маркетингових цілей. Дослідження віддзеркалює загальноукраїнську тенденцію розвитку некомерційної сфери – несистематичне використання окремих інструментів та процедур некомерційного

маркетингу. Важливою подією у напрямку створення передумов для маркетинга вітчизняної некомерційної сфери стало набуття чинності нового Закону «Про громадські об'єднання», який передбачає розширення можливостей інститутів громадянського суспільства здійснювати комерційну діяльність з метою самофінансування некомерційної. Отже, знята чергова перепона на шляху маркетинга вітчизняної некомерційної сфери.

Проведене дослідження дозволило зробити низку висновків:

Приватний неприбутковий сектор України зіткнувся з викликами, найвагоміші з яких пов'язані з обмеженими фінансовими можливостями та слабкою економікою і які вимагають якісних змін в управлінні. Так, лише 2–3% державного бюджету йде на підтримку організацій громадянського суспільства, що складає 8% їх бюджету. Більшу частку бюджету такі організації отримали від членських внесків, платних послуг, грантів від міжнародних організацій. Має місце зменшення в бюджеті неурядових організацій частки благодійних пожертв бізнесу та зростання частки грантів від міжнародних організацій протягом останніх 10 років;

Якість персоналу є критичним фактором потенціалу організацій приватного неприбуткового сектору. Хоча загалом вітчизняний ринок праці показує позитивну динаміку за перше півріччя 2013 року, кількість вакансій на ринку праці некомерційних організацій значно зменшилась. Невідповідні ресурси, неконкурентоспроможні зарплати, низька мотивація громадян спричинили зменшення кількості НКО, що співпрацюють з волонтерами та мають постійний персонал;

Законодавство України постійно удосконалюється у напрямку сприяння розвитку сектору, зокрема, НУО отримали доступ до юридичних послуг, можливість здійснювати комерційну діяльність без створення окремого підприємства, прийнята стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні. Проте є ще низка проблем, які вимагають вирішення, як от триваліша і складніша процедура реєстрації порівняно з іншими юридичними особами, непрозора процедура закупівель;

Ринок покупців некомерційних продуктів суб'єктів сектору не стимулює надавачів покращувати свої послуги. Найбільш значною групою клієнтів для вітчизняних НКО є молодь, діти, члени організації, все населення та інші НКО;

Перспективним напрямком розвитку підприємств приватного неприбуткового сектору є активізація процесів маркетинга шляхом впровадження некомерційного маркетингу в діяльності НКО та розвитку мережі ресурсних центрів.

1. Аналіз системи державної статистики, обліку та оцінки розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://civil-rada.in.ua/?p=856>
2. В Україні у 2012 р. 25,3 тис. громадські організації отримали 3,7 млрд. грн., що на 9,6% більше, ніж у 2011 році [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://civil-rada.in.ua/?p=1509>
3. Вінніков, О. Організації громадянського суспільства в Україні: правда, брехня та державна статистика [Електронний ресурс] / О. Вінніков // Громадянське суспільство. – 2011. – № 2(16). – Режим доступу : http://www.ucipr.kiev.ua/publications/organizatcii-gromadianskogo-suspilstva-v-ukraini-pravda-brekhnia-ta-derzhavna-statistika/view_print

4. Вінніков, О. Ю. Показники розвитку громадянського суспільства в Україні [Текст] / О. Ю. Вінніков, А. О. Красносільська, М. В. Лациба ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К. : [Агенство «Україна»], 2012. – 80 с.
5. Громадські організації в Україні у 2011 році : Стат. бюлетень. – К. : Державний комітет статистики України, 2012. – 157 с.
6. Довідка про міжнародну технічну допомогу Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=178138
7. Ефективність використання некомерційного маркетингу громадськими організаціями України [Текст]: результати опитування, проведеного у 2011 році. / Упоряд. Х. Павлик, Н. Бордун. – Львів : Сполом, 2011. – 48 с. : іл., табл.
8. Єремичева, Л. Кількість вакансій на ринку праці громадських організацій стрімко знизилась [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://gurt.org.ua/news/recent/19336/>
9. Життєві цінності, пріоритети та проблеми українців. – К. : GfK Ukraine, 2012. – 30 с.
10. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання на 1 січня 2013 року [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Малачівська, М. Волонтерство в Україні та закордоном: особливості та можливості [Електронний ресурс] / М. Малачівська, І. Козлова . – Режим доступу: <http://www.city-institute.org/images/stories/files/Volunteering.pdf>
12. Наказ Державного Комітету Статистики України «Про затвердження Змін до Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1-наука (квартальна)» від 25.10.2010 № 431 // Офіційний вісник України. — 2010. – № 88. – С. 147.
13. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій» від 24.01.2013 № 37 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0267-13>
14. Оцінка громадянської участі та інститутів громадянського суспільства в Україні. Короткий огляд результатів дослідження [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <https://peoplefirst.org.ua/uk/articles/assessment-of-civic-engagement>
15. Паливода, Л. Стан та динаміка розвитку неурядових організацій України 2002 – 2011 роки : Звіт за даними дослідження [Текст] / Л. Паливода, С. Голота. – К. : «БФ «Творчий центр ТЦК»», 2012. – 118 с.
16. Перспективи модернізації в Україні і тенденції змін суспільної свідомості [Електронний ресурс] . – К. : Інститут соціології НАН України, 2013. – Режим доступу: http://dif.org.ua/modules/pages/files/1360592163_2409.doc
17. Підсумки першого півріччя 2013 року на ринку праці в Україні [Електронний ресурс] . – Режим доступу: [http://gurt.org.ua/uploads/news/files/2013-9/half%20annual%20results\(1\).pdf](http://gurt.org.ua/uploads/news/files/2013-9/half%20annual%20results(1).pdf)
18. Податковий Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17.
19. Українське суспільство 1992–2010. Соціологічний моніторинг [Текст] / За ред. дек.н. В. Ворони, д.соц.н. М. Шульги. – К. : Інститут соціології НАН України, 2010. – 636 с.
20. Чи зможе громадянське суспільство вплинути на українську політику? Загальнонаціональне опитування населення України [Електронний ресурс] . –

- Режим доступу: http://dif.org.ua/ua/polls/2011-year/chi-zmozhe-gromadjanske-suspilstvo-vpliniti-na-ukrainsku-politiku_.htm
21. Чи можете Ви сказати, що залучені до активної громадської діяльності? (динаміка, 2008–2013) : Соціологічне опитування Центру Разумкова [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=367
  22. America's Nonprofit Sector Impact [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://independentsector.org/uploads/about_sector/nationalprofile.pdf
  23. Glossary Part of United Kingdom National Accounts. The Blue Book : 2013, Edition Release [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://www.ons.gov.uk/ons/dcp171776_320070.pdf
  24. ISIC – Annex – ICNPO (Revised version) [Text]. – United Nations Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division, 2006. – 11 p.
  25. Manzo, P. Competing for the Public Good [Електронний ресурс] / P. Manzo // Los Angeles Business Journal . – Режим доступу: <http://www.cnmsocal.org/resources/leadership-and-governance/competing-for-the-public-good.html>.
  26. Nations in Transit 2013 : Authoritarian Aggression and the Pressures of Austerity : Selected Data from Freedom House's Annual Analysis of Democratic Development from Central Europe to Eurasia [Text]. – Freedom House, 2013. – 26 p.
  27. Standard Economic Sector Classifications of Australia (SESCA) : 2002 [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Latestproducts/3F022BCAAE48CA19CA25726B00126BD1>
  28. State of the World's Volunteerism Report 2011 [Text]. – Denmark: United Nations Volunteers, 2011. – 122 p.
  29. The 2012 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia [Text]. – Washington: USAID, Bureau for Europe and Eurasia Office of Democracy, Governance and Social Transition, 2013. – 248 p.
  30. U.S. Department of Commerce : Statistics of U.S. Businesses [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.census.gov/econ/subs/definitions.html>
  31. World Giving Index 2012 [Text]. – Charities Aid Foundation, 2012. – 84 p.

TENDENCIES AND PROSPECT OF DEVELOPMENT OF DOMESTIC NONCOMMERCIAL ENTERPRISES

T. Borysova

*Ivan Pul'uj National Technical University of Ternopil Rus'ka st., 56
UA-46001 Ternopil, Ukraine*

The article is devoted to research of the state of domestic private nonprofit sector, exposure of tendencies, and determination of prospects of development of domestic noncommercial enterprises. Tendencies of growth private nonprofit sector, reduction of financial and labor resources, growth of level of Ukrainians' trust, unsatisfactory level of quality of services are found out here.

Keywords: private nonprofit sector, nonprofit organization, civil society, noncommercial marketing, volunteer.

**ТЕНДЕНЦИИ ИЗМЕНЕНИЙ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ НЕКОММЕРЧЕСКОЙ СФЕРЫ****Т. Борисова***Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя
46001, м. Тернополь, ул. Руська, 56*

Статья посвящена исследованию состояния отечественного частного неприбыльного сектора, выявлению и обобщению тенденций изменений, определению перспектив развития некоммерческих предприятий и организаций Украины. Обнаруженные тенденции количественного роста частного неприбыльного сектора Украины, сокращения финансовых и трудовых ресурсов, постепенного роста уровня доверия, длительного неудовлетворительного уровня качества услуг.

Ключевые слова: частный неприбыльный сектор, неприбыльная организация, гражданское общество, некоммерческий маркетинг, волонтерство.

*Стаття надійшла до редколегії 23.10.2013,
прийнята до друку 04.11.2013*